

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2415>*О. В. Курман*

ВІДОМОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ЛІКАРСЬКУ ТАЄМНИЦЮ, ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ

Вступ. В умовах загальної цифрової трансформації та впровадження в систему державного управління, господарську діяльність, сферу надання різноманітних послуг, приватне спілкування нових підходів та методів комунікації актуальним питанням постає захист конфіденційної інформації, що зберігаються та/або обробляється в комп'ютерах, мобільних пристроях, розповсюджується через мережу Інтернет або іншим електронним способом. Одним із таких напрямів масового впровадження цифрових технологій є система охорони здоров'я.

Одним із напрямів медичної реформи визначено поліпшення медичної інформації та інформатизацію процесу управління. У середньостроковій перспективі планується розроблення технічних і архітектурних характеристик для інтеграції даних охорони здоров'я на різних рівнях. Для підвищення рівня медичного обслуговування і надання послуг планується впровадження відповідних реєстрів та нових послуг електронної системи охорони здоров'я (наприклад, ePrescription, eConsultation, профілактичний моніторинг, ведення хронічних хворих). Створення безпечного обміну даними дозволить поєднати різні інформаційні системи, які здатні працювати через різноманітні протоколи, зокрема й системи, що надаються приватними компаніями [1, с. 34].

На жаль, можливості цифрових технологій використовуються не тільки з метою створення нових благ. Недосконала технічна захищеність цифрових систем та баз даних, неналежний стан професійної підготовки їх користувачів, корумпованість та низький рівень правової свідомості можуть призвести до того, що конфіденційна інформація, яка зберігається в електронному вигляді, потрапить до рук злочинців та буде використана із протиправної метою. Зважаючи на те, що частина цієї інформації належить до лікарської таємниці, її потрапляння до таких осіб може призвести, через шантаж, до ухвалення, наприклад, незаконного рішення суддею, прокурором, слідчим, посадовою особою державного органу влади чи місцевого самоврядування тощо. У контексті вищезазначеного проблема захисту інформації, що становить лікарську таємницю, є вкрай актуальною і потребує детального дослідження.

Чинне кримінальне законодавство містить декілька норм, які передбачають відповідальність за незаконні дії з інформацією, що становить лікарську таємницю. Так, у ст. 145 Кримінального кодексу (далі – КК) України передбачено відповідальність за умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки. Водночас законодавець не визначив, що належить до «тяжких наслідків». А якщо така інформація зберігалася в електронному вигляді, її оприлюднено особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням

професійних чи службових обов'язків (наприклад, системним адміністратором лікарні) і, на думку слідчого, прокурора, це не призвело до тяжких наслідків, то чи взагалі можливе притягнення до кримінальної відповідальності?

У ст. 361–2 КК України встановлено відповідальність за несанкціонований збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, створеної та захищеної відповідно до чинного законодавства. Виникає питання, а чи належить лікарська таємниця до інформації з обмеженим доступом, чи є вона предметом злочинного посягання в контексті зазначеної статті?

Стан дослідження. Традиційно предмет злочинного посягання відносять до елементів криміналістичної характеристики злочинів. Зазначеній криміналістичній категорії було присвячено в різні часи багато уваги як взагалі, так і в контексті розроблення окремих методик розслідування. Свої роботи дослідженню криміналістичної характеристики присвятили такі вчені, як: Р.С. Белкин, Л.Г. Відонов, Л.Я. Драпкін, В.А. Журавель, В.О. Коновалова, М.В. Салтєвський та інші.

Водночас, з урахуванням змін законодавства, появи нових механізмів злочинних посягань на відомості, що зберігаються, обробляються, передаються через електронні засоби комунікацій, питання криміналістичної характеристики та її окремих елементів потребують постійного доопрацювання.

Мета статті. Дослідження проблемних питань визначення відомостей, що становлять лікарську таємницю, як предмета злочинного посягання в разі вчинення несанкціонованого збуту або поширення інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в комп'ютерах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації.

Результати дослідження. Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» лікарська таємниця визначається як відомості щодо хвороби, медичного обстеження, огляду та їх результатів, інтимної і сімейної сторони життя громадянина. Обов'язковою умовою віднесення відомостей до лікарської таємниці є те, що вони повинні бути отримані медичним працівником або іншою особою під час виконання професійних чи службових обов'язків [2].

Відповідно до Закону України «Про інформацію», інформацією визначаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. У свою чергу, за порядком доступу інформація поділяється на відкриту й інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація вважається відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, таємну та службову. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, її персональні дані, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень [3]. Персональними даними, відповідно до Закону України «Про захист персональних даних», є, серед іншого, відомості про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, засудження до кримінального

покарання, а також ті, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних. Виходячи з аналізу вказаних вище норм, можна дійти попереднього висновку, що відомості про стан здоров'я, статеве життя, генетичні дані належать до конфіденційної інформації з обмеженим доступом [4]. Виникає питання – інформація про стан здоров'я, яка загалом є інформацією з обмеженим доступом, виступає конфіденційною чи таємною? Однак у ст. 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» йдеться саме про лікарську таємницю, тобто про таємну інформацію, а не конфіденційну. Якщо такі дані є конфіденційними й обмеженими в доступі, то чи можна їх розглядати як лікарську таємницю в контексті предмета злочинного посягання за ст. 361–2 КК України?

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації», таємною інформацією визначаються відомості, доступ до яких обмежується відповідно до закону, розголошення яких може завдати шкоди особі, суспільству або державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування й іншу передбачену законом таємницю [5]. Що стосується лікарської таємниці, то у ст. 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» зазначено, що медичні працівники й інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків вона стала відома, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків. Отже, інформація може визнаватися таємною за сукупності таких ознак:

1) містить передбачену законом таємницю. Категорія «лікарська таємниця» визначається спеціальним Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;

2) розголошення інформації може завдати шкоди особі. Оприлюднена інформація про стан здоров'я, діагнози, інтимні сторони життя тощо може використовуватися у злочинних цілях (наприклад, шахрайства, вимагання, шантаж), для незаконного звільнення, з метою впливу на позицію посадової особи тощо, отже, завдати матеріальної та/або моральної шкоди.

3) порядок доступу до такої інформації регулюється законами.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8), Конституція України (ст. 32) проголошують право кожного на таємницю відомостей щодо стану здоров'я. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) прийняв позицію захисту прав людини щодо стану її здоров'я та резюмував, що національне законодавство має забезпечувати відповідні гарантії для нерозголошення персональних даних про стан здоров'я. (рішення ЄСПЛ у справі «М. С. проти Швеції» («M. C. v. Sweden» (1997 р.) про порушення ст. 8 Конвенції) [6].

Відповідно до ст. 162 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, відомості, що становлять лікарську таємницю, віднесені до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в документах, встановлено спеціальний порядок доступу до неї без згоди особи, передбачений ст. ст. 159–166 КПК України.

Аналогічними ознаками наділена конфіденційна інформація (персональні дані в частині медичних відомостей) стосовно наслідків розголошення та порядку доступу до неї. Отже, у контексті предмета злочинного посягання, передбаченого ст. 362–2 КК України, конфіденційну інформацію стосовно здоров'я та лікарську

таємницю можна розглядати як категорії-синоніми. Конфіденційна інформація про стан здоров'я трансформується в таємну (лікарська таємниця) у разі її збирання, обробки, використання, зберігання на законних підставах у передбачений законом спосіб медичними працівниками або іншими уповноваженими службовими особами за згодою конкретної людини.

Обов'язковою умовою визнання лікарської таємниці предметом злочинного посягання за ст. 362–2 КК України є те, що вона (як інформація з обмеженим доступом) повинна зберігатися в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, бути створеною та захищеною відповідно до чинного законодавства. Тобто тільки ті відомості, що збираються, реєструються, накопичуються, оброблюються і захищаються у визначений законом спосіб.

У порядку запровадженої в Україні медичної реформи передбачено організацію електронної системи охорони здоров'я. Сутність такої системи полягає в тому, що створюється центральна база даних і електронні медичні інформаційні системи, між якими забезпечується автоматизований обмін інформацією, даними та документами. У центральній базі передбачаються такі основні реєстри: 1) пацієнтів; 2) декларацій про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу; 3) суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики; 4) медичних лабораторій; 5) медичних спеціалістів, які здобули освіту у сфері охорони здоров'я; 6) медичних працівників, які мають право здійснювати медичне обслуговування; 7) договорів про медичне обслуговування населення; 8) договорів про реімбурсацію; 9) медичних записів, записів про направлення та рецептів; 10) медичних висновків. Планується, що центральна медична база даних буде сумісна та зможе взаємодіяти з іншими електронними системами й інформаційними ресурсами країни [7].

Відомості, що становлять лікарську таємницю, мають вноситися до реєстрів електронної медичної інформаційної системи відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) України про «Порядок ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я» [8]. Механізм доведення такої інформації до відома громадськості встановлюється постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 р. № 411 «Порядок опублікування відомостей з електронної системи охорони здоров'я Національною службою здоров'я» [9].

Висновки. Проблема незаконного розповсюдження конфіденційних відомостей сьогодні вкрай гостро постає в Україні. За бажанням в мережі Інтернет на відповідних сайтах можна знайти відомості про конкретних осіб та їхні персональні дані, які розміщені з порушенням законодавства України. Також відомі випадки незаконного оприлюднення такої інформації у традиційних засобах масової інформації. Питання протидії незаконному використанню відомостей, що становлять лікарську таємницю, як різновиду інформації з обмеженим доступом є актуальним і потребує постійного опрацювання. Одним із засобів підвищення ефективності протидії вказаним загрозам є розроблення нових криміналістичних методик розслідування та вдосконалення наявних.

Література

1. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр. URL: <https://moz.gov.ua/strategija>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
3. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
6. Койчева О. Медицинская тайна: понятие и основания раскрытия. URL: https://protocol.ua/ua/meditsinskaia_tayna_ponyatie_i_osnovaniya_raskritiya/.
7. Порядок функціонування електронної системи охорони здоров'я : постанова КМ України від 25 квітня 2018 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-%D0%BF>.
8. Порядок ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я : наказ МОЗ України від 28 лютого 2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0236-20>.
9. Порядок опублікування відомостей з електронної системи охорони здоров'я Національною службою здоров'я : постанова КМ України від 25 квітня 2018 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-%D0%BF#n247>.

Анотація

Курман О. В. Відомості, що становлять лікарську таємницю, як предмет злочинного посягання. – Стаття.

У статті досліджуються проблемні питання визначення відомостей, що становлять лікарську таємницю, як предмета злочинного посягання в разі вчинення несанкціонованого збуту або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в комп'ютерах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації (стаття 361–2 Кримінального кодексу України). Виникає питання, а чи належить лікарська таємниця до інформації з обмеженим доступом, чи є вона предметом злочинного посягання в контексті зазначеної норми законодавства?

З огляду на те, що йдеться саме про лікарську таємницю, визначається сукупність ознак віднесення інформації до таємної: 1) наявність передбаченої законом таємниці. Категорія «лікарська таємниця» визначається спеціальним Законом «Основи законодавства України про охорону здоров'я»; 2) розголошення інформації може завдати шкоди особі. Оприлюднена інформація про стан здоров'я, діагнози, інтимні сторони життя тощо може використовуватися у злочинних цілях (наприклад, шахрайства, вимагання, шантаж), для незаконного звільнення, з метою впливу на позицію посадової особи тощо, отже, завдати матеріальної та/або моральної шкоди; 3) порядок доступу до такої інформації регулюється законами. Аналогічними ознаками наділено конфіденційну інформацію (персональні дані в частині медичних відомостей) стосовно наслідків розголошення та порядку доступу до неї.

Ураховуючи те, що конфіденційна та таємна інформація є різновидами інформації з обмеженим доступом, у контексті предмета злочину, передбаченого у статті 362–2 Кримінального кодексу України, конфіденційну інформацію стосовно здоров'я та лікарську таємницю можна розглядати як категорії-синоніми. Конфіденційна інформація про стан здоров'я трансформується в таємну (лікарську таємницю) у разі її збирання, обробки, використання, зберігання на законних підставах у передбачений законом спосіб медичними працівниками або іншими уповноваженими службовими особами за згодою конкретної людини.

Обов'язковою умовою визнання лікарської таємниці предметом злочинного посягання за статтею 362–2 Кримінального кодексу України є те, що вона (як інформація з обмеженим доступом) повинна зберігатися в комп'ютерах, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, бути створеною та захищеною відповідно до чинного законодавства. У статті також проводиться аналіз нормативно-правових актів, що регулюють порядок збирання, реєстрації, накопичення, обробки і захисту відомостей, що становлять лікарську таємницю.

Ключові слова: електронні реєстри, конфіденційна інформація, комп'ютер, таємниця, персональні дані.

Summary

Kurman O. V. Information constituting medical secrecy as a subject of criminal encroachment. – Article.

The article examines the problematic issues of identifying information that constitutes medical secrecy as a subject of criminal encroachment in the commission of unauthorized sale or dissemination of information with limited access, which is stored in computers, automated systems, computer networks or on carriers of such information (Article 361–2 of the Criminal Code of Ukraine). The question arises as to whether medical secrecy relates to information with limited access and whether it is the subject of criminal encroachment in the context of this provision of law?

Given the fact that it is a medical secret, it is determined by a set of signs of classification of information as secret: 1) the presence of a secret provided by law. The category “medical secrecy” is determined by a special Law “Fundamentals of the legislation of Ukraine on health care”; 2) disclosure of information may harm the person; 3) the procedure for access to such information is regulated by law. Confidential information (personal data in terms of medical information) regarding the consequences of disclosure and the procedure for access to it is endowed with similar features.

Given the fact that confidential and secret information are types of information with limited access, in the context of the subject of the crime under Article 362–2 of the Criminal Code of Ukraine, confidential information about health and medical secrecy can be considered as synonymous categories. Confidential information about the state of health is transformed into secret (medical secret) in cases of its collection, processing, use, storage on legal grounds in the manner prescribed by law by medical staff or other authorized officials with the consent of a particular person.

Mandatory condition for recognition of medical secrecy as a subject of criminal encroachment under Article 362–2 of the Criminal Code of Ukraine is that it (as information with limited access) must be stored in computers, automated systems, computer networks or on media of such information, be created and protected in accordance with current legislation.

Key words: electronic registers, confidential information, computer, secrecy, personal data.